

Zijn Vlaanderenland

De eigenzinnige wereld van **Jean Brusselmans**

Op het Belgische platteland woont schilder Jean Brusselmans (1884-1953) het grootste deel van zijn werkende leven ver weg van de stedelijke kunstwereld. Deze letterlijke afstand zorgt ervoor dat zijn werk maar langzaam erkenning krijgt. Het weerhoudt hem er echter niet van geheel zijn eigen weg te volgen, resulterend in een unieke schilderijstijl die in geen van de avant-garde kunststromingen is onder te brengen.

TEKST: **LIEKE WIJNIA**

'La Tempête (De Storm)', 1936.
Olieverf op doek, 147 x 147 cm,
privécollectie.

Het jaar 2011 stond in Oostende in het teken van Jean Brusselmans (1884-1953). Voor het eerst sinds dertig jaar was er een tentoonstelling over deze eigenzinnige kunstenaar. Geen retrospectief, omdat de kwaliteit van zijn oeuvre daarvoor niet constant genoeg werd gedacht. Maar Mu.Zee toonde zijn doeken uit de late jaren twintig en jaren dertig van de vorige eeuw, zijn beste werken die bewezen dat de schilder meer dan nationale aandacht verdiende. In 2018 wordt deze stelling door het buurland bevestigd. Dan vindt in het Gemeentemuseum Den Haag met 'Mijn Vlaanderenland' een Nederlands eerbetoon plaats. Ook hier geen retrospectief, maar nadrukkelijke aandacht voor een specifiek deel van het oeuvre: schilderijen uit de jaren dertig en veertig.

Drang naar experiment

Brusselmans groeit op in een vrijzinnig en artistiek gezin in een Brusselse volksbuurt. Al op de lagere school ontplooit hij zijn tekentalent en zingt hij in het kinderkoor van operahuis De Munt. Het gezin heeft het niet breed en als hij veertien jaar is, gaat Brusselmans in de leer bij de 'Societe Belge de Lithographie'. In de avonden van de lange werkdagen, waarin hij het steendrukken krijgt aangeleerd, volgt hij tekenlessen aan de kunstacademie. Vanaf zijn zeventiende neemt hij hier ook avondlessen in schilderen. Zijn

"Iemand die onversaagd is blijven voortwerken aan de uitbouw van zijn picturaal heelal, zonder ook maar de minste concessie te willen doen aan de smaak van het publiek."

vroegste werken schildert hij in zowel realistische als impressionistische stijl.

Als hij twintig jaar oud is, besluit hij te stoppen met het werk bij de steendrukkerij, om zich volledig op de schilderkunst toe te leggen. Hij bezoekt veelvuldig de Brusselse musea om de oude meesters te bestuderen en komt in aanraking met de nieuwere kunst van onder meer Paul Cézanne, Georges Seurat, en Vincent van Gogh. Het is kunst die bol staat van het experiment, van nieuwe manieren om het waarnemen van de werkelijkheid te vertalen naar verf op doek. Dit type experiment spreekt Brusselmans aan.

In die jaren als beginnend kunstenaar huurt Brusselmans samen met oud-studiegenoot Rik Wouters een atelierruimte op een zolderverdieping in Brussel. Hij probeert zijn werk onder publieke aandacht te krijgen, onder andere door deel te nemen aan wedstrijden. Als in 1907 zijn inzending voor een competitie wordt afgewezen,

Jean Brusselmans, ca. 1954.
Archief Tony Herbert.
Herbert Foundation, Gent.

snijdt hij in woede het doek aan gort. Later be-
treurt hij deze impulsieve daad, die tekenend is
voor de complexe verhouding die hij zijn hele le-
ven ten opzichte van de gevestigde kunstwereld
zal hebben. In 1911 trouwt Brusselmans met Ma-
rie-Leonie Frisch, die als steun en toeverlaat zijn
kunstenarschap stimuleert en vaak model voor
hem staat. Na een tentoonstelling in 1912 ont-
vangt Brusselmans lovende kritieken, maar hij
verkoopt bijna niets. Om inkomsten te genereren
schildert hij af en toe een reclamebord.

Geometrische patronen

Door zijn vriendschap met Wouters experimen-
teert Brusselmans veel met kleur, tijdens wat wel
eens zijn Brabants Fauvistische periode wordt ge-
noemd. Wouters groeit na de oorlog uit tot een
leider van de Belgische avant-garde, maar Brussel-
mans volgt niet in zijn artistieke ontwikkeling. In
plaats daarvan cultiveert hij een scherp oog voor
ritmische patronen en geometrische motieven in
alledaagse onderwerpen: in kleding, op servies, in
glooiende heuvels, aan de kust. Hoewel hij deze
onderwerpen sterk abstraheert, gaat hij nooit over

tot volledige abstractie. Brusselmans begint zijn
schilderijen steeds meer op een post-impres-
sionistische, soms bijna kubistische wijze op te bouwen.
Met sterke geometrische basisfiguren, waarin hij
vervolgens de voorstelling probeert te plaatsen.
Hij omlijnt zijn vormen daarbij met sterke zwarte
contourlijnen, om te benadrukken dat het een ar-
tificiële constructie is. Hij ontwikkelt een stijl die
nog het meest doet denken aan het latere werk
van David Hockney, de Britse schilder die mo-
menteel wereldwijd wordt geprezen en gevierd.
Heldere kleuren, eenvoudige vormen en een lich-
telijke naïeve manier van het weergeven van zijn
onderwerpen.

Geen expressionist

Aan het eind van 1921 heeft Brusselmans voor
het eerst een solotentoonstelling, niet in het Brus-
sel waar hij zijn artistieke wortels heeft, maar in
Antwerpen. Het werk, dat zich geheel buiten de
heersende smaak en de nieuwe avant-gardes be-
vindt, wordt maar door weinigen begrepen. Vanaf
1924 vestigt Brusselmans zich met zijn vrouw op
het platteland, waar hij tot aan zijn overlijden in

onder

'Dame au canapé (Dame op sofa)',
1937. Olieverf op doek, 150 x 150 cm,
Stedelijk Museum Amsterdam.

1953 zal blijven wonen. Het dorpse leven en het landschap van Belgisch Brabant bieden hem veel inspiratie. Hij schildert rijtjeshuizen, akkers als lappendekens, boereninterieurs en werklui zonder enige vorm van diepte, waardoor het kleurgebruik en de vereenvoudigde vormen de hoofdrol spelen. Al snel wordt hij als Vlaams Expressionist gezien, tot zijn grote ongenoegen. Het gaat hem er bepaald niet om, om emoties of gevoelens weer te geven in schilderijen. Boven alles staat zijn schilderkunst in het teken van experiment met kleur, vorm, en ritme. Hierin is hij geen expressionist, maar eerder een erfgenaam van Postimpressionist Paul Cézanne of Fauvist Henri Matisse.

In de tweede helft van de jaren twintig kent Brusselmans een uitzonderlijk productieve periode, waarmee hij de basis legt voor zijn werk van de jaren dertig. Hij krijgt in 1931 zelfs een retrospectieve tentoonstelling in het Brusselse Paleis voor de Schone Kunsten. Wederom, ondanks de museale waardering voor zijn werk, blijft de verkoop achter. Hij krijgt wel enkele grote opdrachten, zoals een muurschildering die geëxposeerd wordt tijdens de Wereldtentoonstelling van 1935. Twee

jaar later verkoopt hij zeven werken, een ongekend persoonlijk record. Naar aanleiding van de tentoonstelling waar dit gebeurt, beschrijft een Nederlandse correspondent hem als iemand die “onversaagd is blijven voortwerken aan de uitbouw van zijn picturaal heelal, zonder ook maar de minste concessie te willen doen aan de smaak van het publiek.”

Voortdurende zoektocht

Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog leent Brusselmans zich kortstondig voor Duitse propagandadoeleinden. Vanuit het bezette België, neemt hij in 1941 deel aan een tentoonstelling van Vlaamse kunst in Berlijn. In een interview bepleit hij tevens voor een terugkeer naar het ambachtelijke in de kunst, zoals dat in Duitsland en Italië gebeurt. Al snel ziet hij in dat een dergelijke tendens zoals gepropageerd in die twee landen helemaal niet wenselijk is. Vanaf 1942 wordt hij voorzichtiger in zijn uitspraken en ziet weldra zijn kunst door de Nationaalsocialisten tot ontaard verklaard. Brusselmans' financiële situatie blijft tijdens de oorlogsjaren precair, he-

rechts
'La Moisson (De oogst)', 1934. Olieverf op doek, 150 x 150 cm, Musée des Beaux-Arts de Liège.

Brusselmans' levensverhaal kenmerkt zich door een eigenzinnige overlevingsdrang, zowel op artistiek en financieel gebied.

lemaal als zijn vrouw in 1943 overlijdt. Na de oorlog heeft hij zijn eerste buitenlandse tentoonstelling in Parijs, alwaar de Franse pers lovend over zijn werk bericht. Erg lang kan hij hier echter niet van genieten, in 1953 overlijdt hij aan de gevolgen van een hartaanval.

Net als Mu.Zee in 2011, biedt het Gemeentemuseum Den Haag bewust geen overzichtstentoonstelling. Ook hier ligt de nadruk op de hoogpunten uit de jaren dertig. Het biedt de mogelijkheid tot een thematische indeling, waaruit blijkt dat Brusselmans steeds terugkeert

naar dezelfde thema's om deze opnieuw en verder uit te diepen. Het verschaft inzicht in de werk- en denkwijze van de kunstenaar. Maar het is tegelijkertijd een gemankeerd inzicht. Een retrospectief zou dan wel tonen dat Brusselmans niet in staat was om door zijn gehele oeuvre heen een soortgelijke kwaliteit vast te houden, het zou evenwel inzicht bieden in zijn voortdurende zoektocht. Brusselmans' levensverhaal kenmerkt zich door een eigenzinnige overlevingsdrang, zowel op artistiek en financieel gebied. Dat mag worden getoond, wellicht op een volgende tentoonstelling na dit welverdiende eerbetoon in Den Haag.

boven

'Nature morte au cruchon rouge (Stilleven met rode kruik)', 1933. Olieverf op doek, 110 x 126 cm, privécollectie.

links

'Zonnig Brabants landschap', 1940. Olieverf op doek, 98 x 103 cm, Groningemuseum.

Waarde Brusselmans

Jean Brusselmans is vooral bekend voor zijn werk in geometrische stijl uit de periode 1920-1940. Het zijn vooral deze werken die natuurlijk de mooiste resultaten opleveren op de markt. Zoals Artprice aantoonde, steeg de waardering voor de kunstenaar sinds 2000 met +21%. In het jaar 2017 kende deze zelfs een stijging van +32%, na een forse groei tussen 2005 en 2010. Hoewel zijn werken voornamelijk in trek zijn op de Belgische markt (67%), vinden we eveneens verzamelaars terug in Frankrijk en Nederland, die voornamelijk aangetrokken worden door zijn schilderijen en werken op papier. Het recordbedrag voor de kunstenaar werd in 1989 behaald bij Christie's in Londen, waar het werk 'Retour du travail' (1929, 115 x 110 cm) werd verkocht voor 177.000 euro. In 2002 behaalde bij het veilinghuis Palais des Beaux-Arts van Brussel (Servarts) een doek uit 1935, genaamd 'Nature morte à la lampe' (120 x 136 cm), 100.000 euro, de laagste richtprijs. Recentelijk, in 2015, werd dan weer bij Dorotheum in Wenen 60.000 euro (zonder kosten) geboden voor een doek uit 1948 ('Nature morte aux cartes à jouer', 125 x 106 cm), terwijl bij BA Auctions (Brussel) in datzelfde jaar een werk uit 1939 afgehamerd werd op 50.000 euro ('Mer calme - Lumière sur la mer', 90 x 100 cm), de laagste richtprijs. In 2014 werd het doek 'Spring' (1936, 101 x 95 cm) bij Christie's Amsterdam verkocht voor 45.000 euro. Op dit moment tel je op een veiling tussen 20.000 en 50.000 euro neer voor een schilderij van de kunstenaar. (cd)

Meer weten

Bezoeken

'Jean Brusselmans: Mijn Vlaanderenland'
Gemeentemuseum Den Haag
Den Haag
www.gemeentemuseum.nl
17-02 t/m 10-16